

Аналіз вивчення деформованої соціалізації як мотиву девіантної поведінки в умовах включення особистості до простору субкультури

В.Р. Павелків*

Рівненський державний гуманітарний університет, м. Рівне, Україна

*Corresponding author. E-mail: pavelkiv.v@gmail.com

Paper received 16.10.15; Accepted for publication 04.12.15.

Анотація Автор в статті розкриває сутність та взаємозв'язок мотивів девіантної поведінки їх проявами та молодіжними субкультурами, на емпіричному рівні доводить характер даного взаємозв'язку. Засобами діагностики характеризує поведінкові прояви мотивів девіантної поведінки. Автором здійснюється спроба визначення мотивів та механізмів формування девіантної поведінки молоді в умовах включення особистості в простір субкультури, що забезпечить проведення ефективної діагностики та своєчасних цілеспрямованих профілактичних заходів щодо подолання соціальних відхилень. Завдання поставлені автором забезпечують можливість проведення діагностичних заходів щодо визначення проявів особистісної деформації під впливом простору субкультури. В статті автор здійснює науково-теоретичний огляд досліджень, присвячених проблемі мотивів і механізмів девіантної поведінки в умовах неформальних молодіжних субкультур.

Розглядає чинники формування агресивної поведінки суб'єктів молодіжних субкультур за допомогою методу інтерв'ювання. Здійснює зріз само актуалізації молоді та її включення в простір молодіжних субкультур. Здійснює спробу розкрити вплив умов молодіжних субкультур як психологічних детермінант девіантної поведінки молоді, а також презентує методи і засоби психодіагностики девіантної поведінки у представників молодіжних субкультур, що стає головним джерелом теоретико-методологічного пошуку автора. Представлений аналіз забезпечує системне уявлення про мотиви девіантної поведінки молоді включеної до простору молодіжних субкультур та забезпечує розкриття причинно-наслідкового аналізу впливу девіантної поведінки та впливу молодіжної середовища на особистість.

Ключові слова: *молодь, субкультура, девіантна поведінка, деформація особистості, субкультуральний простір*

Постановка проблеми. Поняття молодіжних субкультур як простору для деформації особистості досить часто це лише поверхове розуміння психологічних механізмів причин та форм включення молоді в систему субкультури, але і цілком обмеженим. Так аналіз терміну використовується при зверненні до явищ і процесам, що відбуваються в молодіжному середовищі. Важливим виступає той факт що простір молодіжного субкультурального середовища може мати і формуючи та структуруючи цілі. Різні дослідники неоднаково підходять до змісту, намагаючись інтерпретувати термін залежно від контексту. Але значна різноманітність в підходах дозволяє побачити деяку спільність

Молодіжна субкультура характеризується наступними рисами:

- молодіжна субкультура є соціальною спільністю, кожен представник якої сам зараховує себе до неї; члени такої спільності можуть формувати як групи безпосереднього контакту (компанії, об'єднання, тусовки), так і віртуального спілкування;
- входження молоді до людини в ту або іншу молодіжну субкультуру означає ухвалення ним і розділення її норм, цінностей, світосприймання, манер, стилю життя, а також зовнішніх атрибутів приналежності до даної субкультури (зачіска, одяг, прикраси, жаргон);
- як правило, молодіжна субкультура виникає навколо якого-небудь «центру», виразника тих або інших пристрастей до музичних стилів, способу життя, відносини до певних соціальних явищ;
- значущі для тієї або іншої молодіжної субкультури ідеї і цінності отримують зовнішній вираз в обов'язковій для її членів символіці і атрибутиці групи.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема впливу молодіжних субкультур на процес соціалізації особистості стала предметом досліджень багатьох сучасних вітчизняних та зарубіжних психологів-науковців, а також спеціалістів у галузі педагогіки,

правознавства, криміналістики, соціології, культурології. Дослідження різних аспектів асоціальної поведінки привертала увагу багатьох науковців.

Існуюча теоретико-методологічна база з даної проблеми представлена різноманітними дослідженнями вчених, щодо яких: О. Бандура, А. Басс, З. Берковіч, Дж. Браун, Б. Грушин, Р. Гурова, Л. Жиліна, П. Кауфман, К. Лоренц, М. Мюррей, К. Річард, Р. Уолтер, З. Фройд, Н. Фролова, Е. Фромм, М. Шакуров та ін. (виникнення агресії під впливом субкультур); Д. Аусубель, О. Бабосов, А. Бистрицький, В. Бобахо, М. Боришевський, Ю. Давидов, Л. Жуховицький, С. Косарецька, С. Левиков, В. Левічева, К. Мангейм, Л. Павлішевська, І. Роднянська, М. Розін, С. Сергєєв, З. Сикевич, М. Титма, М. Топалов, С. Фріт; Т. Щепанська (становлення та діяльність підліткових субкультур); В. Абраменкова, Ю. Бусел, Г. Гикава, Т. Гіштимулт, С. Небот, А. Мудрик, Т.Селецька, Т. Сливінська, С. Чернета, М. Шимановський, О. Шулдик, В. Щорс (вплив субкультури на формування особистості в підлітковому віці); Ю. Александров, Ю. Антонян, І. Башкатов, В. Васильєв, Д. Корецький, Д. Лі, В. Пирожков, Ж. Россі, О. Старков, В. Чалідзе (вплив субкультур на формування девіацій у підлітків); К. Андерсен, А. Адлер, С. Беван, Р. Берон, Р. Берден, Ж. Вілсон, Дж. Долард, К. Конкейнен, К. Лоренц, К. Левін, Т. Ліпскомб, Є. Маккобі, Д. Річардсон, П. Сімонов, Л. Семенюк, С. Тейлор, І. Фурманов (проблема формування агресії та механізмів агресивної поведінки у підлітків); І. Баєва (місце молоді в кримінальних субкультурах).

Молодіжна субкультура як езотерична, ескапістська, урбаністична культура, створена молодими людьми для себе; це культура, націлена на включення молодих людей в суспільство; це – часткова культурна підсистема усередині системи «офіційної», базової культури суспільства, що визначає стиль життя, ціннісну ієрархію і менталітет її носіїв, тобто впливає на формат соціалізації та мотиви поведінки молоді. Вра-

ховуючи все вище перераховане були сформовані **завдання даної статті**.

1. Представити тезаурус за даною темою в рамках аналізу субкультурального простору;

2. Розкрити емпіричний аналіз проявів девіантної поведінки особистості в умова включення в субкультуральний простір.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вікова асиміляція молоді, переробка культуральних стереотипів в рамках сприйняття суспільства, притаманної соціального розвитку особистості, це культуральне здобуття досвіду вікового етапу в житті кожної людини, коли відбувається формування особистості, самовизначення і самореалізація індивіда, які не можуть не включати і соціалізуючий аспект.

Про змістовність простору було зазначено ще в роботах Арістотеля, якій стверджував, що порожній простір є абсурдністю, не тому лише, що ефір все на-

повняє але сам простір має якісний вимір, який не дозволяє йому вважатися пустим (Арістотель. Фізика. IV, 8, 215a, 8) [2].

Розглядаючи субкультуральний простір важливо зазначити певну форму наповненості, в якій поєднано, соціальні та індивідуальні характеристики, які ідентифікуються із бажаннями особистості. Спробуємо розкрити понятійні особливості характеристик субкультурального простору в молодіжному середовищі.

Так субкультуральний психологічний простір – характеризується певним обсягом інформаційної та комунікативної взаємодії молоді із об'єктами, структурами, предметами субкультури.

Розподіл субкультурального психологічного простору на типи є важливою умовою розуміння мотивів включення особистості, характеристика типів представлена в таблиці 1.

Таблиця 1. Типи субкультурального психологічного простору

Субкультурально-реальний психологічний простір	Субкультурально-віртуальний психологічний простір
характеризується прямими взаємодіями суб'єктів субкультури представлених в певних організованих угрупованнях з чітко визначеною метою спілкування для обміну інформацією. Такий тип субкультурального простору носить спільні для всього молодіжного угруповання психологічні ознаки групи	визначається таким типом молодіжної взаємодії, де пряма безпосередня взаємодія не здійснюється, обмін інформацією проходить у віртуальному просторі, часто в спеціального організованих соціальних віртуальних групах

Всі форми прояви різних типів субкультурального простору відображаються в поведінкових проявах, формах та штампах, що дають можливість прослідкувати персональну ідентичність особистості. Так за даними відкритого інтернет-дослідження в соціальних мережах, до певної субкультури відносять себе близько 58% молоді віком до 21 року. Отриманий показник насамперед дає можливість визначити форми поведінки які притаманні конкретній спільноті.

Субкультуральні психологічні емоційно-поведінкові штампи це відносно стійні прояви чи наміри психоемоційної ідентифікації із об'єктами чи предметами субкультури.

Класифікація психологічних емоційно-поведінкових штамтів:

- **Зовнішні ознаки субкультуральної приналежності** (зовнішній вигляд, одяг, ритуальні предмети, символи ідентифікації з певною субкультурою);
- **Соціально-комунікативні ознаки субкультуральної приналежності** (характер взаємодій, комунікативний стиль);
- **Футуристичні ознаки субкультуральної приналежності** (специфічне уявлення про відношення до майбутнього, як свого власного, так і світу в цілому);
- **Мотиваційно-психологічні ознаки субкультуральної приналежності** (інтереси, мотиви специфічної активності, загострені субкультуральні психологічні риси).

Закріплення певної форми поведінки та формування психологічної прив'язаності до прийнятих поведінкових штамтів забезпечує можливість стверджувати про субкультуральну приналежність. Субкультуральна психологічна приналежність – це пряме або опосередковане прийняття та закріплення субкультуральних психологічних емоційно-поведінкових штамтів.

Типи субкультуральної психологічної приналежності, визначають ступінь активності та взаємодії з іншими суб'єктами субкультурального простору. Розподіл по типам умовно поділяється на пасивний та активну субкультуральну приналежність.

Пасивна субкультуральна приналежність – підтримка основних ідей та поглядів але відсутні субкультуральні психологічні емоційно-поведінкові штампи.

Активна субкультуральна приналежність – пропаганда субкультуральних світоглядних диспозицій та присутність субкультуральні психологічні емоційно-поведінкові штампи

Субкультуральна світоглядна диспозиція – стійкий вплив субкультуральних емоційно – поведінкові штамтів які поширюються на всі сфери життя особистості. Особливий резонанс і діагностичний інтерес спостерігається при аналізі цінностей. Умовно сформуємо стратегію даного аналізу змін цінностей особистості під впливом субкультури.

Термінально-ціннісні субкультуральні зміни особистості – зміни, що відбуваються під впливом субкультурального простору та безпосередньо впливають на термінальні цінності особистості. Термінально-ціннісні субкультуральні зміни особистості поділяються на позитивно-динамічні та негативно-динамічні.

Позитивно динамічні субкультуральні цінності забезпечують особистість необхідним потенціалом для формування стійких позитивних психологічних новостворень.

Негативно-динамічні субкультуральні цінності – забезпечують негативний потенціал для формування некрафільної життєвої світоглядної позиції досить часто руйнівної.

Наступною понятійною категорією є обмеження в соціалізації особистості під впливом включення в субкультуральний простір.

Субкультуральні обмеження – штучні межі в психо-емоційному розвитку особистості під впливом субкультурального психологічного простору. **Класифікація субкультуральних обмежень** поділяється на:

- субкультуральні обмеження в образі життя;
- субкультуральні психофізіологічні обмеження;
- субкультуральні світоглядні обмеження.

Вище перераховані понятійні категорії приводять до розуміння стартової точки емпіричного аналізу вивчення субкультури що деформовано впливає на особистість негативно трансформуючи процес соціалізації. Дане явище можна охарактеризувати як субкультуральна активність – процес залучення до функцій і структур субкультурального психологічного простору.

Досвід людини, відтворення нею соціально-психологічної реальності є складним взаємопов'язаним процесом взаємодії індивідуальних особливостей та соціального життя. Активність індивіда спричинена потребою прийняття соціумом та ідентифікацією себе з соціальним середовищем. Формування особистості залежить від власного досвіду та впливу оточуючого середовища, його соціальних норм, принципів та цінностей.

Процес соціалізації постійно супроводжується необхідністю вибору людиною однієї з альтернатив поведінки, різноманітними реакціями у взаємодії з окремими людьми та соціумом. І хоча для більшості індивідів соціальні вимоги є стимулом для вдосконалення, досягнення гармонії з оточенням, немало їх негативно реагує на вимоги суспільства, що спричинює відхилення у поведінці, асоціалізацію [1; 3].

У психології обґрунтовано, що девіантну поведінку не визначають «природні механізми», а зумовлюють соціально-психологічні чинники, зокрема особливості мікросередовища, групові взаємини, недоліки виховання тощо.

Відповідно до аналізу деформованої соціалізації як мотиву девіантної поведінки в ході емпіричного дослідження вирішувалися наступні завдання:

1. Вивчення особливостей девіантної поведінки серед молодого покоління.
2. Дослідження соціально-психологічної адаптації.
3. Аналіз впливу соціального середовища на розвиток різних форм девіацій.

Для дослідження деструктивних проявів були використані наступні методики:

1. *Індивідуальна первинна бесіда «Я та деструктивна агресія».*

Мета: визначення індивідуального ставлення до агресії, ворожості, саморуйнації та ставлення до соціуму.

2. *Тест СПА (соціально-психологічної адаптації) К. Роджерса і Р. Даймонда.*

Мета: визначення рівня адаптації або дезадаптації, які відображають ступінь самоактуалізації.

3. *Тест-опитувальник рівня агресії Басса-Даркі.*

Мета: визначення рівня прояву агресії та ворожості.

Експериментальне дослідження проводилось на базі Технічного коледжу НУВГП м. Рівне. До участі в дослідженні були залучені студенти II-го курсу Технічного коледжу НУВГП. Всього в експерименті брали участь 300 осіб.

Отримана система діагностики забезпечує комплексний аналіз проблеми девіантної поведінки юнацтва та отримання достатнього експериментального мате-

ріалу для аналізу.

Експериментальна група дослідження складалася із 300 осіб – студенти Технічного коледжу НУВГП м. Рівне, вік – від 18 до 20 років; стать: юнаки – 46%, дівчата – 54%; 66% – з неповних родин; 13% – були на обліку в дитячій кімнаті міліції у віці 13-14 років; матеріальне становище 66% – низьке, 33% – середнє; 23% – мають братів/сестер. Відносини в родині: дружні, близькі – 3%; «нормативні» – 30%; відсутність взаєморозуміння – 66%.

Результати первинної бесіди дали можливість визначити частоту мотивів юнацтва до девіантної поведінки та включення в субкультуральні спільноти в реальному чи вертуальному молодіжному просторі. За результатами бесіди були отримані наступні дані:

- 35% – часто відчують бажання вчинити проти-правну дію;
- 17% – вчинили б дію з корисною метою (моралізований мотив);
- 40% – вчинили б протиправну дію, якщо не було б іншого виходу;
- 8% – зробили б протиправну дію задля розваги.
- 78% – вчинили будь-якій негативний вчинок, якщо б його підтримали друзі.

Дослідження соціально-психологічної адаптації проводилося за допомогою методики К. Роджерса та Р. Даймонда.

За результатами тесту дослідження соціальної адаптації за методикою К. Роджерса та Р. Даймонда можна сказати наступне:

- дезадаптація спостерігається у 56,6% опитуваних;
- неприйняття себе – 43,3%;
- неприйняття інших – 83,3%;
- емоційний дискомфорт відчують – 76,6%;
- екстраверсія переважає у 76,6%;
- прагнення домінування – 90%;
- ескапізм (втеча від дійсності) – 3,3 %.

Ми спостерігаємо високі показники соціальної дезадаптації серед опитуваних, що свідчить про низьку пристосовуваність до умов соціального середовища, яка може бути пов'язана з тим, що більшість опитуваних з неповних сімей з відсутністю взаєморозуміння та мають низьке матеріальне становище.

Дослідження рівня агресії проводилося за допомогою методики Басса-Даркі. За результатами тесту дослідження рівня агресії за методикою Басса-Даркі визначили наступне:

- переважають такі різновиди агресії як непрямая агресія та підозрілість, слід відмітити також високі показники в різновидах "Вербальна агресія" та почуття провини;
- цікаво відмітити, що до фізичної агресії більш схильні дівчата ніж юнаки (56,3% та 42,8% відповідно);
- найбільш схильними до вербальної агресії є дівчата (81,25%), хоча і серед юнаків цей показник досить високий;
- до непрямої агресії схильні як юнаки так і дівчата, хоча серед дівчат цей показник вищий (64,3% і 75% відповідно);
- досить високим є показник негативізму у групі, за цим параметром він вищий у юнаків, хоча і серед дівчат досить високий, до негативізму схильні половина опитаних дівчат;

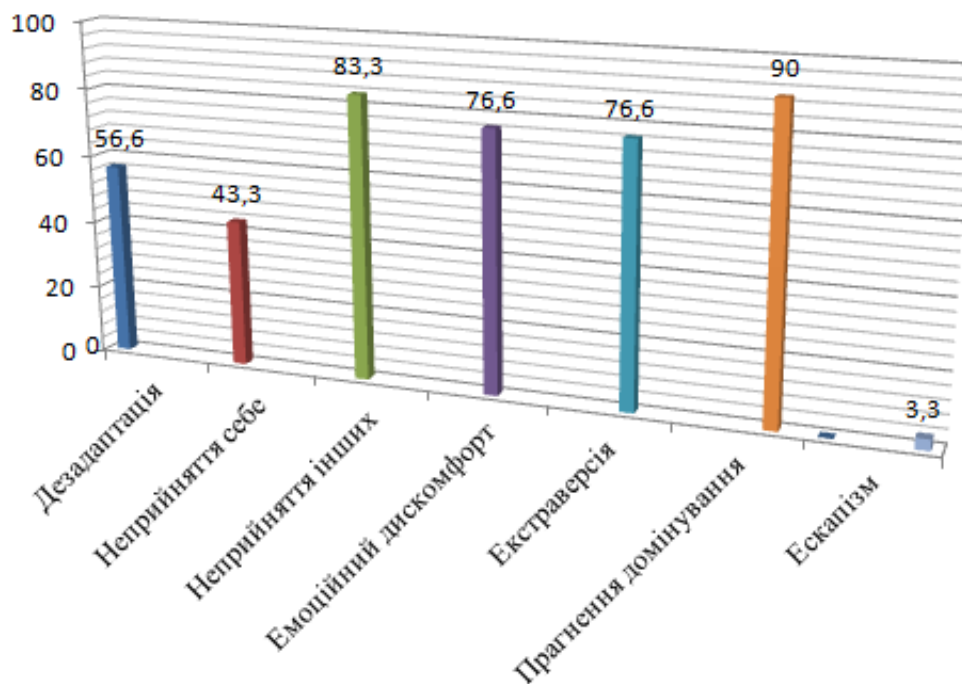

Рис. 1. Соціально-психологічна дезадаптація юнацтва

- показник "Роздратування" вищий серед юнаків – 64,3% і 43,8% відповідно;
- показник "Підозрілість" однаково високий і серед юнаків (85,7%) і серед дівчат (68,75%), хоча серед юнаків він вищий;
- за показником "Образа" значення розподілились однаково серед юнаків, а серед дівчат схильних до

- образи – меншість (31,25%);
- показник "Почуття провини" однаково високий серед юнаків і дівчат – 57,2% і 62,5 відповідно;
- індекс агресивності більший серед дівчат (62,5%);
- індекс ворожості як серед юнаків, так і серед дівчат не виходить за межі норми.

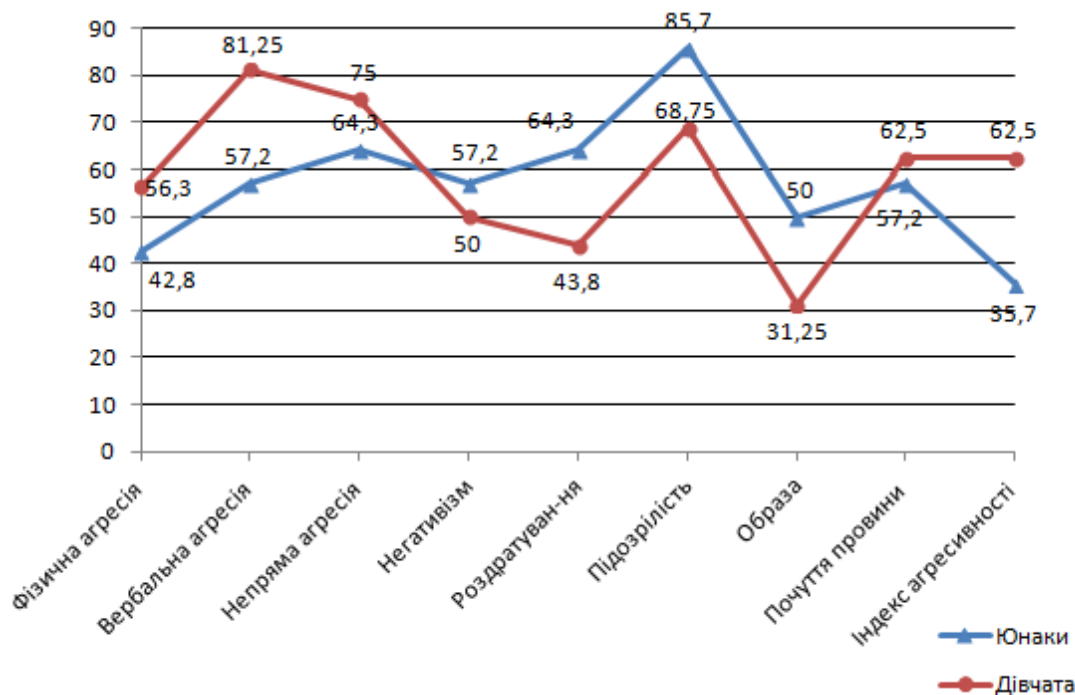

Рис. 2. Аналіз домінуючих молоді зі схильністю до девіантної поведінки в рамках субкультурального простору

Висновок. Отримані результати емпіричного аналізу вказують на актуальність отриманих результатів, які забезпечують психолога інформацією про психологічні особливості проявів девіантної поведінки та мож-

ливості їх профілактики. Так формування деструктивної форми соціалізації та включення молоді в деструктивні субкультуральні спільноти є явища які взаємопов'язані та потребують додаткового вивчення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Маршак А.Л. Особливості соціокультурних зв'язків соціально-дезорієнтованою молоді / А.Л. Маршак // СОЦИС. – 1998. – № 12. – С. 94-97.
2. Новейший философский словарь / Сост. А.А. Грицанов // – Мн.: Изд. В.М. Скакун, 1998. – 896 с.
3. Попов В.А., Кондратьева О.Ю. Зміна мотиваційно-ціннісних орієнтацій учнівської молоді / В.А.Попов, О.Ю. Кондратьева // Соціологічні дослідження. – 1999. – № 6. – С. 96-99.

REFERENCES

1. Marshak, A.L. Peculiarities of socio-cultural relations among social disoriented youth / A.L. Marshak // SOCIS. – 1998. – №12. – P. 94-97.
2. New philosophic dictionary/ Lexicographer A.A. Gricanov // Мн.: Publisher V.M.Skakun, 1998. – 896 p.
3. Popov, V.A., Kondratyeva, O.U. The changing of motivation and value orientations of the students / V.A. Popov, O.U. Kondratyeva // Sociological studies. – 1999. – №6. – P. 96-99.

The analysis of deformed socialization study as a motive of deviant behaviour under conditions of personality's insertion into the subculture extension

V.R. Pavelkiv

Abstract. The author reveals the essence and interconnection between deviant behavior motives, their manifestations and youth subcultures in the article, demonstrates the nature of this interconnection at the empirical level. By means of diagnostics it characterizes behavior manifestations of deviant behavior motives. The author makes an attempt to define motives and mechanisms of youth deviant behavior forming in the conditions of including personality into subculture area which will provide conducting efficient diagnostics and timely and targeted prevention measures of overcoming social deviations. The tasks which are put by author provide possibility of conducting diagnostic measures for determining manifestations of personal deformation which are influenced by subculture area. The author conducts scientific and theoretical review of researches which deal with issue of deviant behavior motives and mechanisms in the conditions of informal youth subcultures in the article.

The reasons of aggressive behavior forming of youth subcultures subjects are considered with the help of interview method. The section of youth self-actualization and its inclusion into youth subculture area is conducted. The attempt to expand impact of youth subcultures conditions as psychological determinants of youth deviant behavior is made and methods and means of psycho diagnostics of deviant behavior of youth subcultures representatives are presented and this becomes the main source of theoretical and methodological search of the author. The submitted analysis provides systemic conception about motives of youth deviant behavior which is included into youth subcultures area and provides disclosure of cause and result analysis of deviant behavior influence and impact of youth area on personality.

Keywords: youth, subculture, deviant behavior, personality deformation, subculture area